

## Intervjuu emakeeleõpetajaga

Küsib Piibe Leiger, vastab Ivika Hein

**Ivika Hein lõpetas 1986. aastal E. Vilde nimelise Tallinna pedagoogilise instituudi eesti keele ja kirjanduse erialal ja 2003. aastal Tartu ülikooli koolikorralduse erialal. Esimene töökoht oli Ivikal oma kunagises koolis Kärdla keskkoolis, mille õpilaste energiat meenutab siiani hea sõnaga.**

**Alates 1988. aastast on Ivika Hein Miina Härma gümnaasiumi eesti keele ja kirjanduse, viimasel aastakümnel ka draamaõpetuse õpetaja ning juhendab näiteringe põhikooli- ja gümnaasiumiastmes. Samal ajal tegutseb veel draamapedagoogika lektorina Tartu ülikoolis ja Viljandi kultuuriakadeemias. Gümnaasiumi uue õppekava loomisel on ta tegev nii**

**kirjanduse kui ka draamaõpetuse ainekava koostajana. Kuulub Eesti emakeeleõpetajate seltsi juhatusse ning Eesti teatri- ja draamahariduse seltsi, on Eesti esimese draamaõpetuse käsiraamatu autor.**

- **Kuna tutvustavast sissejuhatusest on näha, et sinu lemmikvaldkond on draama, siis on mul hea meel küsida ja teada saada just selle teemaga seonduvat. Kuidas sa draama(õpetuse) leidsid?**

Minu huvi näitemängu vastu ulatub tagasi juba koolieelsesse aega, aga tõsisem tegelemine selle valdkonnaga sai võimalikuks tänu Jüri Sasile, kes Miina Härma gümnaasiumi edumeelse direktorina otsis 2000. aastate algul ideid kooli ajakohastamiseks. Humanitaarsuuna arendamiseks pakkusime eesti keele ainesektsiooniga välja draama-, filmi- ja väitlusõpetuse. Näiteringi juhendamisega olin siis juba alustanud, nii et draamatunnid jäid isenesestmõistetavalt minu vedada. Just sel ajal juhtusin tegema oma teist magistriskraadi, seekord koolikorralduse alal Tartu ülikooli



haridusteaduskonnas (esimene magistrikraad on eesti keele ja kirjanduse õpetamises). Nii sidusin oma magistritöö praktilise vajadusega ja asusin koostama draamaõpetuse ainekava, mis sel hetkel eesti pedagoogilistes suunistes, dokumentides ja hariduskirjanduses täiesti puudus. Kaitsesin 2003. aastal magistritöö teemal „Draamaõpetuse spetsiifilised võimalused õpilase isiksuse arendamiseks. Draamaõpetuse X klassi ainekava ja töökava“. See ainekava oli mõeldud X klassi kirjanduskursuse (antiigist 19. sajandini) materjali täiendamiseks ja süvendamiseks ning sobib siis, kui draamaõpetust annab kirjandusõpetaja.

- **Mis on draamaõpetus?**

Kõige lihtsamalt öelduna on draamaõpetus õpilase igakülgne arendamine teatrivõteteid kasutades. Soome draamapedagoog ja -teoreetik Hannu Heikkinen on öelnud, et draamaõpetus on lugude jutustamine mitmel eri moel: keeleliselt, auditiivselt, visuaalselt ja ruumiliselt. See on tabav määratlus, sest aine üldisemaks eesmärgiks on õpetada mõistma, kuidas meid ümbritsevas maailmas toimivad inimsuhted, kuidas tõlgendada inimkäitumist ja käituda ise suhtlusprotsessis partneritele arusaadavalt. Kõike seda praktiliselt läbi proovides ning erinevaid käitumisviise uurides õpitakse ühtlasi tundma ja kasutama teatrikeelt, mis tähendab, et hakatakse paremini mõistma teatrikunsti. Õppeprotsess toimub mänguliselt, dramaatilistes kujutletavates maailmades, aga eesmärk ja sisu on täiesti tõsised.

Inimkäitumise ja karakterite loogikat ei saa sügavuti uurida kontekstivabu suhtlusolukordi läbi mängides. Tähendusrikkaks muutub inimese tegevus alles konkreetsetes loos. Sellepärast pean Heikkise rõhuasetust loole kui sellisele oluliseks. See aitab õpilasel näha ka oma elu kui lugu, mida ta ise kujundab.

- **Miks peaksid õpilased sellise valdkonnaga koolis tegelema?**

Õpilased peaksid draamaga tegelema kõigepealt sel põhjusel, et see mõjutab positiivselt nii nende akadeemilisi sooritusi teistes ainetes kui ka sotsiaalset võimekust. Seda tõestavad mitu teaduslikku uuringut. Ühe viimase aja ulatuslikuma uurimuse tulemused avaldati 2015. aasta detsembris ajakirjas Educational Studies: Theory and Practice. Selleks oli V. Batdi ja H. Batdi artikkel „Effect of Creative Drama on Academic

Achievement: A Meta-analytic and Thematic Analysis“, mis võtab kokku aastatel 2000–2014 tehtud uurimused draama (*creative drama*) rakedamise mõjudest õpilaste akadeemilistele tulemustele ning järeldab, et draamal on märkimisväärne positiivne mõju akadeemilisele tulemuslikkusele erinevates ainetes: nii matemaatikas, keeltes kui ka sotsiaalainetes.

Õpilased saavad draamaõpetusest kaasa võtmeoskused proovikividele loovalt lähenemiseks – oskuste kompleksi, mille tähtsust tänapäeva hariduseesmärkides järjest rohkem rõhutatakse, sest kiiresti muutuv maailm nõuab elluastujalt kindlasti midagi sellist, mida ka kõige ettenägelikum koolisüsteem pole osanud õpetada. Loovuse arendamiseks pakub draamaõpetus mitmekülgsemaid võimalusi kui ükskõik mis teine aine.

Vähemalt sama oluline argument draamaga tegelemiseks on see, et siin avaneb rohkelt võimalusi iseenda tundmaõppimiseks, oma tugevuste ja nõrkuste väljaselgitamiseks ning oma koha määratlemiseks kitsamas ja laiemas ringis. Draamas toimub õppimine valdavalt ühistegevuse kaudu ja igaüks suhestub vältimatult selle protsessi käigus nii teemaga, mida käsitletakse, kui ka teiste õpilastega. Nii aitab draama kaasa õpilase identiteedi kujundamisele.

Inimene kasutab enda selgeks tegemisel tahtmatult ja ebateadlikult mitmesuguseid keele- ja hääleregistreid, aga veel rohkem kannavad tähendusi miimika, žestid, pea- ja kehahoiak, paiknemine partneri suhtes, riietus, aga ka esemed, mida vaadatakse või katsutakse. Teatris kasutatakse neid märguandeid teadlikult ja eesmärgipäraselt. Sellepärast sobib teatri õppimine inimeste reaktsioonide ning varjatud või varjamatute eesmärkide tundmaõppimiseks suurepäraselt. Oleme kõik teiste inimeste jaoks märgid ja üritame lakkamatult üksteist tõlgendada. Meie suhtlemise edukus sõltub sellest, kuidas me selle ülesandega hakkama saame.

Õpilased peaksid draamatundi tulema ka sellepärast, et omandada julgus ja harjumus lüüa kaasa ühistegevustes – kultuurisündmustes, kogukonnaüritustes, päris inimesi, mitte sotsiaalmeedia kontosid ühendavates suhtlusgruppides jne. Arvutiajastul varitseb noori ja ka vanemaid inimesi oht jääda ekraani taha istuma ja jätta ennast reaalsest inimsuhtlusest kõrvale ning selle tagajärjel hakkavad nad ennast varsti õnnetuna tundma, nagu tõestavad teadusuuringud. Draama on selle vastu hea rohi.

Draama õpetab aru saama mitte ainult teatrist, vaid ka teistest kunstiliikidest, sest omandatud metafoorne mõtlemine on universaalselt

rakendatav. Nii mõistab draamaõpetuse läbinud õpilane ennast, teisi inimesi ja kultuuri enda ümber paremini ja tema enesetõhusus on selle võrra suurem.

- **Kes võib draamaõpetust õpetada?**

Draamaõpetajaks võib hakata mistahes aine õpetaja, kes tunneb huvi teatri vastu ja tahab katsetada uusi meetodeid. Ei ole tingimata vaja, et õpetajal oleksid näitlejaoskused, kuigi mõne tehnika puhul tulevad need kasuks. Nagu ka õpilastelt ei oodata selles aines näitlejameisterlikkust.

Draamaõpetajate puudus valitseb meil praegu sellepärast, et kõrgharidussüsteemis puudub võimalus omandada draamaõpetaja kvalifikatsiooni. Kõik tegutsevad õpetajad on oma draamahariduse saanud täienduskoolitustel ja kursustel. Siiski on neid isekoolitunud draamaõpetajaid üksjagu.

- **Kas tegemist on sotsiaal- või kunstiainega?**

See on draamapedagoogika ajaloos palju vaidlusi tekitanud küsimus. Ideaalis on see mõlemat, praktikas sõltub aga igast konkreetsest õpetajast, kummale poole õpetus kaldub, ja selles pole midagi taunimisväärset. Igal juhul tuleb sotsiaalsete oskuste kujundamise kõrval anda arusaam draamast kui kunstiliigist, sest selle tehnikate ja kunstiliste võtete tundmine on vajalik mistahes draamaülesande täitmiseks. Esteetilisi otsustusi tuleb draamatunnis pidevalt teha, nii et otstarbekas on teadvustada ka selliseid kategooriaid nagu ilu ja inetus, koomika ja traagika.

- **Peale võimaluse õpetada draamat iseseisva ainenäena on tuntud draamameetodi kasutamine eri ainete õpetamisel. Millist kasu siin näed? Kuidas see meetod aitab näiteks kirjanduse õpetamisel?**

Iseseisva ainenäena on draamat praegu võimalik õppida vähestes eesti koolides ja see ei tulene õpilaste või õpetajate huvipuudusest, vaid põhiliselt draamaõpetajate vähesusest. Muidugi ei ole ka kõik koolijuhid draamaõpetuse kasulikkusest teadlikud. Loodetavasti on see olukord siiski muutumas. Teiste ainete õpetamiseks kasutatakse aga draamavõtteid päris palju, kui sellekohaseid uurimistöid uskuda. Sageli õpetaja isegi ei teadvusta, et tegemist on draamatehnikaga.

Kirjanduse tunde on õppekavas teadagi vähe. Draama kingib lisavõimaluse kirjandusega tegelda. Igasuguse teksti esitamiseks või

dramatiseerimiseks tuleb seda tõlgendada ja selgitada välja endale olulised tähendused. Draama kaudu saavad kirjandusega sõbraks õpilased, kes muidu ilukirjanduslike teoste lugemist ei väärtusta. Eriti suurt efekti võib näha luule mõistmisel, kui seda esitada või dramatiseerida, sest seda ei saa ju kuidagi teha eelneva süvenemiseta luule kujunditesse ja sõnumisse. Seega eelneb esitamisele loomuliku tegevuslülina luuleanalüüs, mis muidu ei tundu õpilastele eriti atraktiivne.

Lisaks on suur osa kirjandust loodudki laval ettekandmiseks, mitte omaette lugemiseks. Need teosed, mis on läbi mängitud, leiavad vaieldamatult sügavamat mõistmist. Ja läbi mängida saab nii draama- kui ka proosateoseid. Mitmekesiste draamameetodite hulgas leidub alati midagi, mis sobib mingi teema kinnistamiseks.

- **Millist osa etendab draamategevus keeleõppes?**

Draama kokkupuutepunktid keeleõppega võivad olla täiesti otsesed, näiteks võõrkeeleõppes kasutatavates rollimängudes, millega harjutatakse sõnu ja väljendeid kindlates suhtlusolukordades.

Stiiliõpetusega seostuvad draamas näiteks karakteriloomes ülesanded. Igal inimesel on oma kõnemaneeer: kõrge staatus sunnib inimest kasutama teistsugust keelt kui madal staatus, vanur räägib teiste sõnadega kui nooruk, harimatu inimene ei oska ennast väljendada nii nagu haritud. Karakterit luues tuleb sellega arvestada. Draamas saab väga selgeks, miks on vaja tunda erinevaid keeleregistreid.

Keele kujundlikkust saab kehaliselt kujutada, nii et tekib sügavam arusaam metafoori tähendusest ja ka selle etümoloogiast.

Põnevad ja arendavad on harjutused, mis selgitavad verbaalse keele mitmeti mõistetavust, kui seda ei toeta vastavad kehakeelemärgid. Draamas saab selgeks huvitav tõsiasi, et kui verbaalne ja kehakeelne sõnum on omavahel vastuolus, siis usub vestluspartner või publik seda, mida edastab keha.

- **Kas draamameetodit saavad oma aine õpetamisel kasutada ka reaalainete õpetajad?**

Tegelikult ei ole õppeainet, kuhu draamatehnikad ei sobiks. Metoodika valik sõltub muidugi aine spetsiifikast, nii et matemaatikas ongi mõttekam rakendada teistsuguseid võtteid kui näiteks keeleõppes, aga vahelduse

mõttes ja mingite teemade käsitlemisel võivad draamavõtted siiski päris tõhusad olla.

- **Kust õpetaja abi saab ja materjali leiab?**

Uude, 2021. aastal kehtima hakkavasse õppekavasse on esimest korda eesti hariduse ajaloos lülitatud ka draamaõpetuse ainekava. See on seal küll valikainena, aga vähemalt on lõpuks olemas seaduslik alus ja tugi õpetajatele draama kui iseseisva aine õpetamiseks – ainel on korrastatud struktuur, eesmärgid, õpitulemused, loodetavasti jõuame peagi ka metoodiliste juhendite või õpetajaraamatu koostamiseni. Õppekavaarendus on paraku hetkel peatatud, aga uuest aastast see kõigi eelduste kohaselt jätkub. Sellest sügisest alustab ka draamaõpetajate viiekuune koolitusprogramm Viljandi kultuuriakadeemias sihtasutuse Innove ja Tartu ülikooli toetusel ning Eesti teatri- ja draamahariduse seltsi (ETDS) eestvõttel.

Draamaõpetuse käsiraamat on siiski ka eesti keeles olemas, sealt leiab praktilisi näpunäiteid ja teoreetilist tuge. Kirjutasin selle 2014. aastal ja see ilmus „Draamaraamatu“ nime all kirjastuses Maurus. Katrin Nielsen on tõlkinud Chesteri ülikooli draamaprofessorite Allan Owensi ja Keith Barberi kirjutatud protsessdraama käsiraamatu „Draamakompass“.

Piibe Leiger on avaldanud Eesti emakeeleõpetajate seltsi „Naudi õpetamist“ õppematerjalide sarjas ilukirjandusteoste dramatiseeringud „Mängime neid lugusid“, mis sobivad lavastamiseks nii põhikoolile kui ka gümnaasiumile. Mõistagi vajab meie draamapedagoogiline kirjasõna arendamist, aga üht-teist juba leiab.

- **Millised on õpetaja rõõmsad hetked selle töö juures?**

Draama õpetamine on lihtsalt kirjeldamatult põnev. Tundi minnes ei tea iialgi, milliseks see tegelikult kujuneb. Draamatunni eripära on see, et õppimine võib toimuda ootamatutes kohtades, sest õpitakse ju üksteise ja iseenda pealt. Mina võin kavandada mitteverbaalse eneseväljenduse õpetamist, aga selgub, et ülesandest õpiti hoopis, kuidas partneri meeleolu parandada. Vajalikud oskused mõlemad. Draama õpetamine on kahtlemata koolis kõige lõbusam ja vaheldusrikkam tegevus. Mulle meenuvad ka ühe kunagise õpilase sõnad, et ta oli koolis õnnelik siis, kui meil olid draamatunnid. See pole sugugi tähtsusetu aspekt.